

BURGERINITIATIEVEN IN DE NATUUR

Doe het zelf

Het groeiend aantal burgerinitiatieven in de natuur vraagt om een cultuuromslag bij ambtenaren, stelt onderzoeker Rosalie van Dam. Die moeten leren de regie over te geven. Burgers bepalen graag zelf het doel van hun inzet en de koers daar naartoe. Bij te veel bemoeienis slaat de creativiteit dood. TEKST RIK NIJLAND FOTOGRAFIE VILDAPHOTO

FOTO: NATIONALE BEELDBANK

Er was lef voor nodig om zo'n forse financiële verplichting aan te gaan. Maar begin dit jaar kon na anderhalf jaar sparen, lobbyen en bedelen de vlag uit. Buurtgenoten Sylvia van Gulik, Joost van Liebergen en Toine Cooijmans uit Bostel hadden de benodigde drie ton bijeen voor aankoop, inrichting en beheer van 6,5 hectare wei- en hooiland, ingeklemd tussen hun woonwijk en de Dommel. 'Het is een oud stukje boerenland waarin de eigenaar al heel lang niet heeft geïnvesteerd', vertelt Cooijmans. 'Met van die hobbelige weilanden, een eeuwenoude bomendijk en een paar hectare hooilanden met dotters en watersnippen. Na wat onderhoud kunnen die zich meten, denken wij, met de mooiste hooilanden elders langs de rivier.' Het gebied, de Dommelbimd gedoopt – Dommelbeemd op zijn Brabants – maakt echter geen deel uit van het nationale natuurnetwerk EHS. En daar gaat de aandacht van natuurorganisaties en het natuurgeld van de overheid naar toe. Toen de Dommelbimd in 2013 te koop kwam, lag het dan ook voor de hand dat een boer het terrein zou kopen, aldus Cooijmans. 'Die zou de percelen waarschijnlijk egaliseren, ontwateren en er maïs op planten. Dat was een schrikbeeld. Moet je zo'n gebied waar niemand voor opkomt, dan maar laten verpieteren?' Cooijmans en zijn buurtgenoten hadden niet het geld om een bod uit te brengen. Ze zochten daarom hulp bij Brabants Landschap – om tijd te winnen: die organisatie kocht in 2013 de grond, onder de voorwaarde dat het buurtcomité het aankoopbedrag na anderhalf jaar zou terugbetalen. 'Toen we die afspraak waren aangegaan, hebben we alle drie wakker gelegen; gaat ons dat wel lukken?' Uiteindelijk kwam het grootste deel van

het geld van private fondsen en subsidiepotjes, maar de initiatiefnemers haalden ook 90 duizend euro op bij particulieren, vooral door crowdfunding en de uitgifte van certificaten van duizend euro. 'Wat de kopers daarvoor terugkrijgen, is vooral een goed gevoel dat ze een mooi stuk natuur hebben veiliggesteld voor hun kinderen en kleinkinderen'.

Dat particulieren hun nek uitsteken voor de natuur is van alle tijden. In 1906 bracht een selecte groep notabelen 155 duizend gulden bijeen om te voorkomen dat het Naardermeer zou veranderen in een vuilstort. Ruim een eeuw later is er in bredere kring bereidheid te investeren in natuur. 'Het natuurbeleid is vermaatschappelijkt', zegt Rosalie van Dam, sociologe en bestuurskundige bij Alterra Wageningen UR. 'De samenleving is mondiger geworden. Er rusten steeds meer verschillende claims op de schaarse grond in Nederland: natuur, recreatie, woningbouw, bedrijvigheid; het is logisch dat burgers zich organiseren om voor hun belangen op te komen. Ze wachten niet per se af wat de overheid wil, maar nemen zelf het initiatief. Daar ontlenen ze ook een zekere trots aan, dat zij het zelf doen, niet die logge overheid, niet die ambtenaren achter het bureau', aldus Van Dam. Praktijk en politiek komen samen, concludeert zij. Want er gebeurt er precies waar de kabinetten sinds Balkenende op aansturen: meer overlaten aan de markt en aan individuele burgers.

WAT BEZIELT HEN

Samen met Irini Salverda en Roel During van het team Biodiversiteit en beleid van Alterra en met Martijn Duineveld van de leerstoelgroep Culturele geografie van Wageningen

‘De kans op succes is groter als er ook aandacht is voor gezelligheid’

University schreef Van Dam het boek *Burgers en hun Landschap*. Dat biedt een overzicht van tien jaar onderzoek naar burgerparticipatie en maatschappelijk initiatief, overwegend uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Landbouw, later Economische Zaken. ‘Traditioneel kijken bestuurskundigen vooral naar de positie van de overheid bij de interactie met de burger’, aldus de Alterra-onderzoekster. ‘Wij waren er vroeg bij om de andere kant te bestuderen. Wat bezielt deze bevlogen burgers, welke drijfveren hebben ze en welke strategieën hanteren ze om succesvol te zijn?’

Ook jaren na dato is er nog veel vraag naar deze studies, zowel van de kant van overheden als van geëngageerde burgers. ‘Die laatste groep komt vaak goed beslagen ten ijs. Mensen gaan op zoek naar informatie; ze mailen, bellen en stellen vragen. Ons onderzoek, zo merken we, verleent hun een soort van legitimiteit. Ze voelen het als een bevestiging voor wat zij aan het doen zijn, maar ook als stimulans om door te gaan.’ Mensen die burgerinitiatieven opzetten zijn er vaak handig in, anderen te enthousiasmeren en erbij te betrekken, vertelt Van Dam. ‘Bovendien hebben ze oog voor het sociale aspect. De inhoud is de verbindende factor maar de kans op succes is groter als er ook aandacht is voor gezelligheid, het vieren van een succes met een feestje bijvoorbeeld.’ Van Dam beschrijft de plannemakers als positieve mensen die kansen zien en zich niet gauw uit het veld laten slaan, vasthoudend, maar ook eigengereid. ‘Vaak hebben ze veel in hun mars, en dat is tegelijkertijd ook problematisch doordat ze ambtenaren soms overvleugelen.’

In *Burgers en hun Landschap* bespreken de auteurs een keur aan praktijkvoorbeelden. Van het knotten van wilgen, behoud van een stadstuin, de aanleg of inrichting van natuurgebied, tot boeren die windmolens bouwen. Rode draad in het boek is de zich ontwikkelende en vaak moeizame relatie tussen de enthousiaste burger en gemeente, provincie of waterschap. Traditioneel zijn deze overheden en de betrokken ambtenaren gewend te sturen. Dat werkt vaak averechts en leidt tot ergernis, vertelt Van Dam. ‘Burgers bepalen graag zelf het doel waar

LUIERPARK

In de Rijksnatuurvisie, die het ministerie van Economische Zaken in 2014 uitbracht, worden burgers opgeroepen zelf de handen uit de mouwen te steken en met ideeën te komen om natuur te beschermen en te beheren. Dat bevordert de betrokkenheid, verwacht staatssecretaris Sharon Dijksma. Ook de provincies zetten in op particulier initiatief. Zo deed de provincie Flevoland vorig jaar een oproep om met ideeën te komen voor nieuwe natuur. Daarvoor is 100 miljoen beschikbaar. Deze ‘bottom-up’ benadering leverde 73 soms verrassende voorstellen op, zoals een luierpark, een eetbaar doolhof en een soort volkstuincomplex waar iedereen zijn eigen mini-natuurgebiedje mag inrichten en beheren.

ze zich voor inzetten en ze willen zelf de koers uitzetten om dat doel te bereiken. Als ambtenaren proberen dat voor hen te doen, ebt de energie bij die mensen weg. Te veel bemoeienis is de dood in de pot, dan slaat de creativiteit dood.’

STURING LOSLATEN

Overheden hebben vaak wel de intentie om een burgerinitiatief serieus te nemen, vertelt Van Dam, maar aan de andere kant valt het ze zwaar om hun beleid en de sturing los te laten. ‘De overheid heeft heel lang gestaan voor continuïteit. Kunnen burgers dat ook garanderen? Leveren die wel kwaliteit? Gaat er niks mis waar de gemeente bijvoorbeeld later verantwoordelijk of aansprakelijk voor is? Daar maken ambtenaren zich zorgen over. Bovendien hebben ze vragen over de representativiteit. Wie vertegenwoordigt dat burgerinitiatief eigenlijk?’

De ervaring leert, aldus Van Dam, dat een burgerinitiatief zeker niet altijd zaligmakend is. ‘Het is niet het walhalla. Om groen te creëren en te onderhouden is samenwerking vaak geen gemakkelijke weg. Het kost doorgaans meer tijd dan gedacht. Wil je als overheid per se vegetatietype x creëren, dan moet je zeker niet met een burgerinitiatief in zee gaan, dan moet je daar gewoon geld aan uitgeven en een professionele natuurbeheerder inzetten. Als het minder uitmaakt welk vegetatietype er komt, dan kan er juist prima worden samengewerkt. Dan kun je burgerinitiatieven uitmodigen of zelfs stimuleren,

bijvoorbeeld via een prijsvraag of een subsidieregeling. Maar het is ook mogelijk dat de overheid of een grote natuurorganisatie participeert bij ideeën van burgers. Langzamerhand ontstaat er een nieuw samenspel’, aldus Van Dam.

Om dat proces soepeler te laten verlopen, biedt Alterra hulp. ‘We hebben een leernetwerk opgezet en organiseren bijeenkomsten om kennis uit te wisselen tussen gemeentes, provincies, ministeries, waterschappen en natuurorganisaties’, vertelt Van Dam. ‘Omgang met burgerinitiatieven vergt een culturomslag, niet alleen bij de enthousiaste individuele ambtenaar maar ook bij de organisatie als geheel. Die moet leren zich dienstbaar op te stellen en de regie over te geven. Wij brengen betrokkenen bij elkaar en bieden begeleiding.’

In Boxtel is dat niet meer nodig. Cooijmans houdt lezingen om andere burgerinitiatieven te inspireren; staatssecretaris Sharon Dijksma sprak tijdens de Natuurtop op 5 februari lovende woorden over de Dommelbimd. Voor de wijkbewoners begint nu het echte werk. Afgelopen winter is door een grote groep vrijwilligers gestart met achterstallig onderhoud; er wordt een laarzenpad aangelegd en een werkschuur opgeknapt voor de lokale scholen. Cooijmans: ‘Het gebied is tientallen jaren op slot geweest; straks kan iedereen ervan genieten.’ ■

www.wageningenur.nl/burgerparticipatie